

Беларускія ручнікі

Выканала Сойко
Поліна

Гістарычныя звесткі

Ручнік — маркіраваная арнамантам, колерам і іншымі сродкамі выразнасці даматканая тканіна, якая выконвае важныя рытуальна-сімвалічныя функцыі ў абрадах; кавалак палатна для ўтылітарнага выкарыстання. Прадмет народнай культуры і творчасці ўсходніх славян. Ручнікоў патрабавалася шмат, бо традыцыя прадугледжвала выкарыстанне іх амаль ва ўсіх значных абрадах і звычаях. Шматаблічны, зменлівы ручнік ператвараўся то ў вясельны падножнік, то ў аброчную тканіну, то ў магічную рэч, здольную адхіліць ліха і смерць.

Па прызначэнні ручнікі бываюць:

гігіенічна-бытавыя (утылітарна-бытавыя, штодзённыя);

дэкаратыўна-абрадавыя (радзінна-хрэсьцінныя, вясельныя, пахавальныя);

У залежнасці ад прызначэння і функцыі ручнікі маюць розныя назвы.

Ручнікі ўтылітарныя паўсюдна на Беларусі называюцца “ўціральнік”, “уцірач”, —уцірка”, а таксама — “трапкач”, “скарач”, “брэндзал”, патрэпнічак, “надзёжнік”. Яны ўжываліся для выцірання рук, твару пасля

ўмывання; выцірання посуду; у іх пераносілі керамічныя палявыя гаршкі з ежай у поле, ці на сенажаць. Абрадавыя — “набожнік”, “ручнік”, “намітка”, “падарак”, “падножнік”.

Суаднесенаць гэтай рэчы з абразамі, з чырвоным кутом адлюстравана ў лакальных назвах: “набразнік”, “абразны ручнік”, “накутнік”, “багавік”, “завеска”, “плат”, “платок”, “набожны платок”. Найбольш сціплыя па дэкору прызначаліся для штодзённага побыту і надавалі будзённы выгляд хаце.

Святочныя набожнікі – абавязкова выконваліся з перавагай чырвонага колеру.

Ручнікі як твор народнага дэкаратыўна- прыкладнога мастацтва

Функцыянальнасць мясцовых
ручнікоў:

набожнікі, уціральнікі, падножнікі,
вясельныя ручнікі, для
перавязвання сватоў.

Матэрыял тканіны:

лён; бавоўна; лён + бавоўна
(аснова, уток); куплёная тканіна
(паркаль,
разрэджаная тканіна тыпу канвы).

Матэрыялы дэкару і іх колер:

чырвоныя баваўняныя ніткі
(горынь, забалаць, запалач);

чорныя і сінія ніткі;

белыя баваўняныя ніткі (бель);

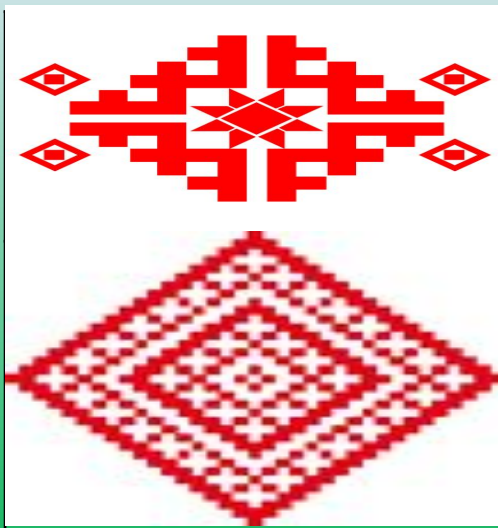
рознакаляровыя ніткі (мулінэ,
акрыл).

Вобразы Сонца і Зямлі

Нашы продкі-славяне лічылі, што галоўнымі багамі сярод людзей і ў прыродзе з'яўляюцца светлае Сонца і Маці-Зямля-Карміцелька. Ад іх пайшло ўсё жыццё на зямлі. Бог Сонца і Маці-Зямля даюць людзям усё: хлеб і ваду, цяпло і святло, рэчкі і азёры, палі і лясы. Іх дзеці – Ярыла і Жытняя Баба – глядзяць за ўродам жыта і пшаніцы. У Ярылы і Жытняй Бабы былі свае дзеці – ураджай Жыцень, ураджай Спарыш, ураджай Рай, ураджай Багач. Яны глядзелі, каб на ніве быў урод, каб жытні колас быў цяжкі, каласісты, каб уся ніва была застаўлена снапамі ды бабкамі, каб сталы ламіліся ад хлеба-караваю.

У старыя часы да Сонца як да бога звярталіся па дапамогу.

Вобраз Сонца мае выгляд ромба з праменьмі ў бакі. Запайненне ромба мае розныя варыянты

Вобраз Зямлі-Карміцелькі набыў выгляд ромба, запайненага маленькімі квадрацікамі ці ромбікамі. Гэта нібы зярняткі, роўна засеяныя на полі дбайнай рукой селяніна.

беларускі арнамент
ВОБРАЗ
маці-радзіцельніцы

symbol of genetrix
belarusian folk pattern

Вобраз Маці–Радзіцельніцы характэрны для мастацтва сяго свету, але ў беларусаў карыстаецца асаблівай любоўю. Магчыма таму, што працавіты, міралюбівы беларускі народ, які ніколі ні на каго не нападаў, сам не раз цярпеў ад варожых нашэсцяў, якія неслі на беларускую зямлю спусташэнні і смерць. Ратавала народ ад канчатковай пагібелі толькі здольнасць жанчыны нараджаць. Таму і ўслаўлялі нашы продкі жанчыну-маці, упрыгожваючы яе стылізаваным сімвалам многія свае вырабы. Калі Бог хоча благаславіць жанчыну, ён пасылае ёй у дар дзіця. Таму ў старыя часы найбольш шанаванай, найбольш паважанай была багіня Маці-Радзіцельніца. Яна нарадзіла і выхавала нас усіх, дала нам самае дарагое – жыццё.

Вобраз палёў. Таксама натхняла рукадзельніц прыгажосць палёў, якія залацяцца спелым жытам, і зялёных, ці квецістых лугоў

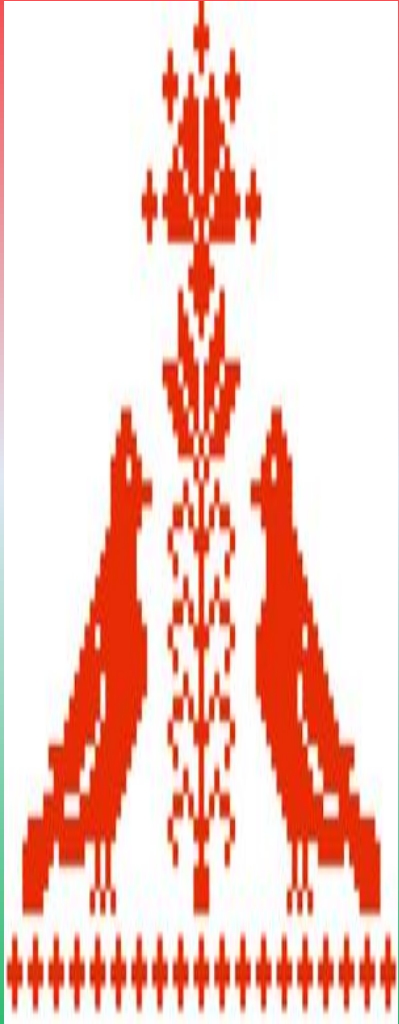

Культ агню ў язычніцкіх славян быў пашыраны. Увогуле агонь, ачаг у нашай свядомасці звязваецца з домам, сям'ёю. Вытокі гэтых вераванняў – у тых часах, калі чалавек упершыню навучыўся карыстацца сілай агню.

У славян агнём загадваў Жыжаль – блізкі сваяк антычнага грэчаскага бога агню і рамёстваў Гефеста. —Жыжаль – добры дзядзька. Ён усіх абдорыць: жанок – сярпамі, мужыкоў – лемяхамі, дзетак цяплом сагрэець. Выпаліць печы, каб старыя грэлі плечы||. У вышыўцы і ткацтве Жыжаль паказваецца багата распрацаваным матывам, у аснове якога – васьміканцовая разетка – зорка. Ад яе адыходзяць стылізаваныя ці досыць рэалістычныя раслінныя ўзоры.

Вобраз моцнай дзяржавы, крэпчай сям'і. Кожная цывілізаваная краіна заклапочана ўмацаваннем сям'і. Гэта той падмурак, на якім трымаецца дзяржава. Моцная сям'я – моцная дзяржава, аснова дабрабыту і шчасця

Вобраз каханья. Найбольш поўным
выразнікам лірычных і паэтычных настрояў у
народным мастацтве былі птушкі. Так, зязюля
сімвалізавала жанчыну-ўдаву, салавей –
песняра каханья, сокал – вобраз каханага,
арол – героя.

Што датычыць голуба – ён сімвалізуе многія
паняцці. Так, ён выступае як сімвал міру, у
хрысціянстве абазначае Святога духа. Але
часцей за ўсё ён сімвалізуе каханне.

Так, пачатак каханья, першае знаёмства
хлопца з дзяўчынай сімвалізуюць два голубы павернутыя
галовамі ў адзін бок, якія ідуць
адзін за адным.

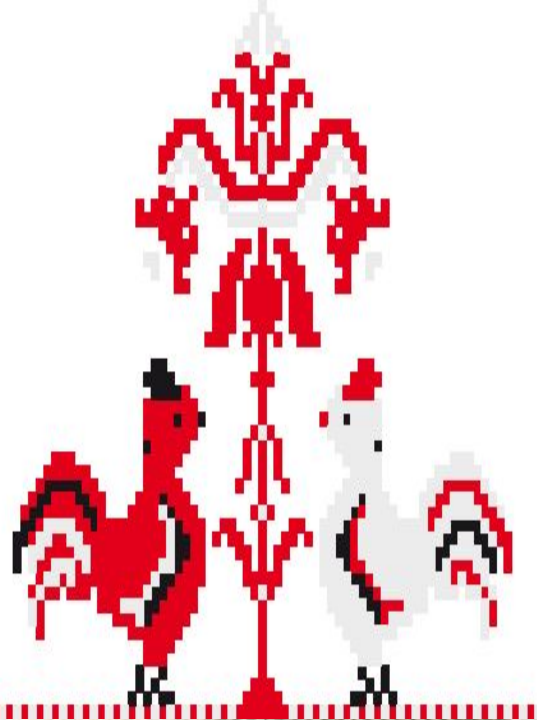
Калі птушкі павернуты галовамі адна да
адной, а асабліва калі паміж імі – букет
кветак, – гэта сімвал каханья ў самым
росквіце.

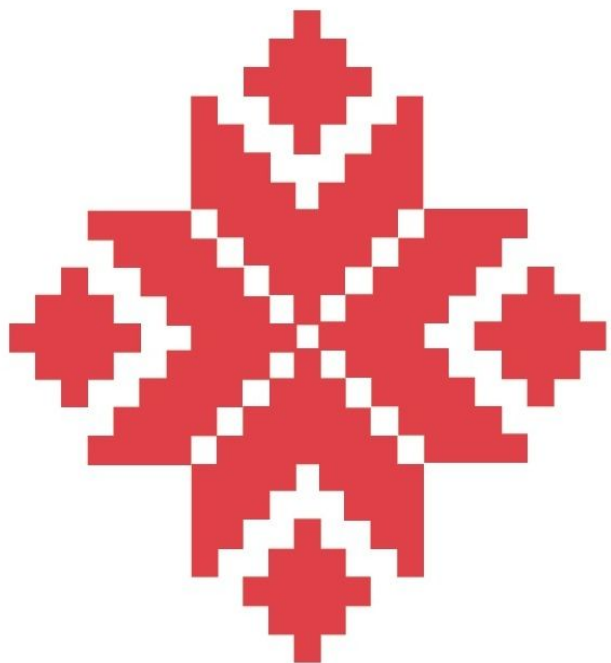
Калі ж птушкі павернуты галовамі ў розныя
бакі – на жаль, каханне скончылася. Гэта
выява – паэма пра трагічнае каханне, каханне
без узаемнасці.

Вобраз пеўня. Шчасце сям'і, сядзібы, хаты ахоўвалі абярэгі – сімвалы свяшчэнных жывёл і птушак. Сярод такіх вобразаў-абярэгаў вядучае месца займае певень. Крык пеўня асацыіруецца з наступленнем дня, узыходам сонца, знікненнем нячыстай сілы. Певень – як дамавік, ён аберагае селяніна, сцеражэ сямейнае шчасце. Два пеўні, сіметрычна размешчаныя па баках букета ці вазона, выступаюць у ролі абаронцаў, апякуноў жаночай долі.

Вобраз чалавека. Дзяржава складаецца з людзей. Чалавек – аснова жыцця на зямлі, аснова сям'і, прадаўжэння роду, моцы дзяржавы. Сімвалам чалавека ў народнай свядомасці з'яўляецца зорка. —Нарадзіўся чалавек – на небе з'явілася яго зорка. Добры чалавек – яго зорка гарыць ярка, – кажуць людзі. Зорка таксама сімвал славы, росквіту творчых сіл. Кажуць: —Зорка першай вялічыні, закацілася яго зорка.

Вобраз роднай Беларусі перадаецца ў выглядзе разеткі, аблямаванай гірляндай кветак. Вышываючы гэты ўзор, майстрыха гаворыць аб сваёй любові да Радзімы, прапануе, каб людзі захапляліся Беларуссю і яшчэ больш шанавалі яе. Для многіх вышывальшчыц любоў да сваёй Бацькаўшчыны звязваецца з любоўю да нечага канкрэтнага, што яны бачаць штодзённа – магутнага лесу і дуброў, блакітных рэк і азёр, маляўнічых лугоў і садоў, прасторных палёў і ніў.

Вобраз песні. Калі дзяўчаты вышывалі ўзоры, яны спявалі песні. Асабліва падабаліся ім песні аб каханні. Песні і ўзоры суправаджалі беларускую сялянку напрацягу ўсяго жыцця. Гэта як самыя блізкія сябры, яе мары і спадзяванні. Розныя па настроі песні выклікалі нараджэнні розных узораў.

Вобраз крыніцы. У старыя часы, калі нашы продкі яшчэ не ўмелі капаць калодзежы, чыстую ваду яны бралі з крыніц. Гэта было святое месца. Крынічная вада лічылася карыснай, гаючай, чароўнай. У крыніцах такая вада, казалі ў народзе, што калі чалавек яе нап'ецца, будзе дужы ды здаровы. Таму крыніца – гэта сімвал жыццёвай сілы, моцы, здароўя, сімвал духоўнасці, яднання з роднай Зямлёй

Вобраз дрэва. Жыццё нашых продкаў было цесна звязана з лесам. Ён даваў дрэва на будаўніцтва і розныя вырабы, карміў грыбамі і ягадамі, ачышчаў паветра, насычаў яго кіслародам. Таму ў народнай творчасці так часта прысутнічае вобраз дрэва: магутнага волата-дуба, пяшчотнай дзяўчыны-бярозы, гаротнай сіраты-каліны, прыгожай ўдавіцы-рабіны, удалога малайца-клёна.

Заклучэнне

Ручнік – адзін з найбольш цікавых феноменаў традыцыйнай культуры беларусаў.

Ён суправаджаў чалавека на працягу ўсяго жыцця. Штодзённа, змываючы сон, чалавек «ласкаў» твар ручніком-уціральнікам. Сядаючы за стол, сям'я, творачы малітву, глядзела ў чырвоны кут, у якім Святы Вобраз знаходзіўся ў абрамленні ручнікоў. Збіраўся чалавек у дарогу ці ў госці, абавязкова браў з сабою ручнік, з ім жа перад хатаю сустракаў дарагіх гасцей. На тонкі, мяккі ручнік бабка-павітуха прымала навароджанае дзіця. З ручніком ішлі сватацця.

Самую дарагую сямейную святыню – ікону, дазвалялася выносіць з дому толькі

м, што ручнік з'яўляецца сімвалам ік беларусаў.